

РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ОПРАЦЮВАННЯ ПОЕЗІЇ МИКОЛИ ВОРОНОГО «ІНФАНТА» В 10 КЛАСІ

DEVELOPMENT OF READING COMPETENCE DURING PROCESSING THE POETRY OF MYKOLA VORONOVY "INFANT" IN THE 10TH GRADE

Глибоче розуміння прочитаного формує критичне мислення та аналітичні навички, стимулює учнів до самостійного дослідження. У статті висвітлено проблеми розвитку читацької компетентності учнів 10 класу на основі інтерпретації поезії Миколи Вороного «Інфанта». Подано етапи роботи над твором, включно з попереднім ознайомленням з історичним та культурним контекстами, аналізом художніх засобів, які використовує автор для осмислення головних ідей і проявлення мотивів поезії. Наголошено, що читацька діяльність активізується за умови, коли учень зрозуміє слово, глибоко його сприйме, і тільки тоді він повноцінно засвоїть літературний текст, з'ясує особливості індивідуального розуміння авторської концепції художнього твору, зрозуміє емоційний стан створеного письменником образу, пропустить все це через власні ціннісні орієнтації.

Акцентовано на важливості інтеграції сучасних педагогічних технологій та інтерактивних методів навчання, таких як дискусії, дебати, групові проекти / обговорення, ігрові технології та творчі завдання, які сприятимуть активізації читацької діяльності учнів, мотивуватимуть до читання та залучатимуть їх до активного осмислення прочитаного. Зазначено, що учитель-словесник під час інтерпретації літературного твору має формувати компетентного читача, який здатний і готовий застосовувати літературознавчі знання та вміння для роботи з художнім текстом, вміє виділяти головне, робити висновки, прогнозувати події.

Зроблено висновок, що навчити учня читати осмислено, розширювати діапазон читацької компетентності є пріоритетним завданням педагога, оскільки це комплексний процес, який вимагає систематичного підходу, різноманітних методичних прийомів, що сприяють розвитку критичного мислення, аналізу та синтезу інформації й постійного вдосконалення педагогічної майстерності.

Ключові слова: методика навчання української літератури, загальна середня освіта, читацька компетентність, поезія, художні засоби.

Deep understanding of what is read forms critical thinking and analytical skills, stimulates students to independent research. The article highlights the problems of developing the reading competence of 10th grade students based on the interpretation of Mykola Voronyi's poetry "Infant". The stages of work on the work are presented, including a preliminary acquaintance with the historical and cultural contexts, an analysis of the artistic means used by the author to understand the main ideas and the manifestation of the motives of poetry. It is emphasized that the reading activity is intensified on the condition that the student understands the word, deeply perceives it, and only then will he fully assimilate the literary text, find out the peculiarities of the individual understanding of the author's concept of the artistic work, understand the emotional state of the image created by the writer, pass all this through his own value orientations.

Emphasis is placed on the importance of integrating modern pedagogical technologies and interactive learning methods, such as discussions, group projects, and creative tasks. It is noted that the lexicographer, during the interpretation of a literary work, should form a competent reader who is able and ready to apply literary knowledge and skills to work with a literary text, is able to highlight the main points, draw conclusions, and predict events.

Interactive learning methods such as group discussions, debates, discussions, project activities, game technologies are singled out, which will contribute to the activation of students' reading activities, motivate them to read and involve them in actively comprehending what they have read. It was concluded that teaching a student to read meaningfully, to expand the range of reading competence is a priority task of the teacher, as it is a complex process that requires a systematic approach, various methodological techniques that contribute to the development of critical thinking, analysis and synthesis of information and constant improvement of pedagogical skills.

Key words: teaching methods of Ukrainian literature, general secondary education, reading competence, poetry, artistic means.

УДК 373.5/.016:821.161.2-1
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/75.6>

Дика Н.М.,
канд. пед. наук, професор,
завідувач кафедри мовно-літературної освіти
Інституту післядипломної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Розінкевич Н.В.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри мовно-літературної освіти
Інституту післядипломної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Пріоритетними напрямками сучасної освіти й підґрунтям досягнення успіху в будь-якій сфері життя є розвиток читацької компетентності у межах інформаційно-комунікативної та пізнавальної. У Державному стандарті базової і повної середньої освіти (вересень 2020 року) зазначено, що метою освітньої галузі «Мови і літератури» є формування читацької культури як складової загальної культури особистості [2]. У Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» слушно

зауважено, що «набуття звички читання як щоденної практики, а також формування читацької грамотності визначають можливості для якісного здобуття освіти, розвитку критичного мислення, самореалізації особистості та загалом більшої задоволеності життям в умовах інформаційного перенасичення» [3, с. 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітне вивчення питання формування читацької компетентності залишається у центрі уваги методистів, учителів-практиків та науковців, які пропонують шляхи вирішення проблеми

залученості учнів до вдумливого читання і розвитку читацької культури: Я. Андреева, Г. Бійчук, В. Братко, Т. Бугайко, Т. Вакуленко, Н. Волошина, О. Головіна, Н. Гейман, І. Збарський, О. Ісаєва, О. Куцевол, Н. Логвіненко, С. Ломакович, С. Паламар, Є. Пасічник, О. Савченко, А. Ситченко, Е. Соломка, В. Терещенко, В. Тименко, В. Уліщенко, А. Фасоля, Н. Чепелева, З. Шевченко, Т. Яценко та ін. Зважаючи на суперечливість щодо тлумачення дефініції «читацька компетентність», деякі розглядають її як ключову, інші – як предметну.

Т. Яценко зазначає, що структурними компонентами читацької компетентності є *загальнокультурний* (уміння розглядати художній твір у культурно-мистецькому контексті); *літературознавчий* (уміння застосовувати здобуті теоретико-літературні знання для аналізу та інтерпретації художнього твору); *інтерпретаційний* (здатність сприймати художній текст як засіб збагачення естетичного та емоційно-чуттєвого досвіду); *аксіологічний* (усвідомлювати значення прочитаного для особистісного розвитку); *творчо-мовленнєвий* (здатність будувати зв'язні висловлювання відповідно до комунікативної ситуації) [4, с. 195].

Мета статті – висвітлити особливості розвитку читацької компетентності учнів 10 класу на прикладі інтерпретації поезії Миколи Вороного «Інфанта».

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні учні вирізняються розвинутим кліповим мисленням, на жаль, не завжди вмотивовані до читання, у них не вироблена звичка довгострокового читання як процесу сприйняття і розуміння текстової інформації для задоволення. Тож, учитель-словесник шукає нові підходи, апробує інноваційні навчальні технології й інтерактивні методи, використовує інформаційні сервіси для формування читацької компетентності учнів.

Читацька діяльність активізується за умови, коли учень зрозуміє слово, глибоко його сприйме, і тільки тоді він повноцінно засвоїть літературний текст, з'ясує особливості індивідуального розуміння авторської концепції художнього твору, зрозуміє емоційний стан створеного письменником образу, пропустить все це через власні ціннісні орієнтації.

В контексті сучасних освітніх завдань розвитку когнітивних навичок у здобувачів освіти, поезія Миколи Вороного «Інфанта» є цікавим матеріалом для формування літературної грамотності та розвитку їх емоційного інтелекту.

Пропонуємо текстуальний розбір цього глибокого символістського вірша.

На нашу думку, варто попередньо ознайомитися з авторським задумом та контекстом і здійснити словникову роботу. Це допоможе краще зрозуміти мотив твору, стиль його написання та

сприятиме якісному засвоєнню літературного тексту.

Перше виразне читання поезії вчителем має бути спрямоване на емоційне сприйняття тексту учнями, адже настрої цього ліричного роздуму спокійний, ностальгічний, сповнений суму та ніжності від спогадів про минулу зустріч, яка залишила глибокий слід у свідомості ліричного героя. Під час другого прочитання, переосмислюючи поезію по одній строфі, необхідно разом з учнями тлумачити змістовий компонент та смислове наповнення твору.

Тож, у першому вступному катрені метафора «*Різьблю свій сон*» створює образ складної і крихкої творчої роботи пам'яті та почуттів ліричного героя під час сну: він немов різьбяр створює витончену скульптуру, чи витинанку з власних спогадів. Антитеза «*Зійшлись, – і стріча та жива*» є протиставленням реальності й пам'яті, де зустріч, як емоційно напружений момент, виринає зі спогадів.

Метафора «*На землю тканками прозорими / Лягли осінні дерева*» вказує на розмивання у свідомості образу дерев, які немов примари, мережачи землю, легко і ніжно лягають на неї й символізують процес засинання героя.

Зміна дня і ночі резюмовано в метафорі «*Акордами проміннострунними / День хвилював і тихо гас*». Семантика авторського неологізму «*проміннострунними*» містить у собі поетичний образ, який об'єднує два яскравих і потужних символи – промінь і струну: світло і звук, гармонію й енергію, витончене й духовне. Промені сонця як музичні струни створюють співзвуччя, яке звучить своїми останніми акордами перед тим, як затихнути. Плавно завершився день, світло сонця поступово зникло – стихли звуки музики. Ліричного героя переповнює настрої умиротворення.

Про настання повноцінної ночі говорять рядки, коди давньоримська богиня любові Венера «*кинула алмаз*» – яскраву та блискучу зорю на вечірньому небі, що блищить як коштовний камінь. Яскравий образ «*килими вознелунні*» символізує вечірнє небо, яке сяє багрянцем. Читач відчуває красу навколишнього світу та його евфонічну гармонію.

Наступний чотиривірш багатий на образи та метафори магічного й таємничого пейзажу, який відображає стан мрійливості та очікування під час глибокого повноцінного сну ліричного героя, настрої якого загадковий, трохи меланхолійний та споглядальний. Метафора «*завивало мрійноткане*» містить авторський неологізм, що використовує порівняння мрій з тканиною, які огортають уяву героя, – і це підкреслює їхню тендітність і невагомість та асоціюється з чимось ефемерним. Персоніфікація та епітет «*дрімала синя далечінь*», створюючи враження віддаленості та загадковості, уособлює небесний простір або небокрай, що дримає, занурений спокій.

Елемент руху з'являється в рядках «*І от на обрії туманному / Замиготіла ваша тінь*». Епітет «*туманний*» символізує невиразність, нечіткість й водночас таємничість виднокраю, через який пробивається «*ваша тінь*», яка збуджує свідомість ліричного героя. Він переживає стан очікування та легкого смутку. Минуле, теперішнє та майбутнє ніби переплітаються у тонкій нереальній тканині спогадів і надій.

У наступному катрені, щоб підкреслити різкість та виразність, через яскраві візуальні та аудіальні метафори й епітети автор за допомогою контрасту чорного – білого – сірого («*чорна сільвета*» (фігура, силует), біла емаль, «*попелястий жаль*») передає складні емоції елегантною зажури та захоплення красою, у які читач теж паралельно занурюється. Епітет «*дзвінка*» увиразнює чіткість та збільшує різкість і видимість проявлення жіночої постаті.

Загадковий та величний образ ліричної героїні постає перед ліричним героєм, і немов вуаль у нареченої, що символізує легкість, тонкість та прозорість, залишає за собою ледь відчутний шлейф тривожних відчуттів.

Поява жінки викликала в героя сильні романтичні емоції: зачарування, піднесення, очікування чогось світлого. Подвійне порівняння героїні зі сном і міфом – «*Ви йшли, як сон, як міф укоханий*» – виявляє нереальність, казковість та шляхетність цього жіночого образу, «*що виринає з тьми століть*», наче з минулого з'являється щось містичне, але вічне і важливе.

Персоніфікація «*Вітали вас – мій дух сполоханий, / Рум'яне сяйво і блакить*» описує сильне емоційне збудження героя на появу цієї значущої для нього жінки, змішане з подивом або захопленням. Епітет «*рум'яне сяйво*» та образ «*блакить*» додають кольорової насиченості та підкреслюють красу й чистоту, створюють відчуття благословення й натхнення. Читач повністю занурюється у світ душевних переживань ліричного героя.

Сильні емоції, які переповнюють героя, звучать як музичний консонанс: «*Бриніли в серці доміантою / Чуття побожною хвали*». Відчутне глибоке духовно-емоційне захоплення присутністю героїні і шанування її величі і святості.

Горда постава героїні як інфанти – принцеси – пробуджує почуття благоговіння й упокорення: «*Коли величною інфантою / Ви поуз мене перейшли*». Дієслово «*перейшли*» описує момент впливу шляхетного образу героїні на ліричного героя. Вона з королівською гідністю не просто пройшла повз (біля) нього, вона перейшла поуз нього (увійшла у нього), тобто розчинилася в кожній клітинці ества героя.

Драматизмом наповнений момент зустрічі. Настрій урочистого пориву і піднесення героя змішується з відчуттям поразки та смирення. Образ

усмішки героїні контрастний: символізує красу, що зачаровує, але водночас відсторонює і холодить – вона ясна, як зоря, але й холодна, немов лід. Суперечливу реакцію ліричного героя, що відчуває себе переможеним, описують рядки «*І я схилився упокорено, / Діткнутий лезом двох мечей*». Подвійний фізичний та емоційний удар («*Лезо двох мечей*»), викликаний зустріччю, завдає йому душевного болю та змушує підкоритися (упокоритися).

В останній строфі поєднано особисті переживання героя з грандіозними історичними подіями того часу. Передано внутрішню боротьбу відчаю та надії на зовнішні зміни. Дієприкметник «*освячений*» означає, що герой відчуває себе обраним або благословеним. Оксиморон «*солодка мука*» увиразнює двоїстий характер переживань – одночасно болючих і приємних.

Герой пережив те, що виходить за межі звичних категорій. Він ніби знаходиться в іншій реальності, де поняття добра і зла не мають сенсу. На це натякає антитеза «*Був по той бік добра і зла*».

Водночас символом значних радикальних насильницьких суспільних змін та потрясінь є масштабний переворот – революція, яка асоціюється з вогнем і кров'ю, тому що «*Наді мною... / В червоній заграві пливла*». Але ця зовнішня подія історичного виміру контрастує внутрішнім переживанням у момент захоплення красою і шляхетністю, аристократизмом жінки.

Розмірений ритм та чітка рима сприяє музичності тексту, що робить його більш запам'ятовуваним і приємним для читання.

Тож, важливо дати учням можливість самостійно інтерпретувати текст, висловлювати власні думки та аргументувати їх. Це спонукає до розвитку критичного мислення. Педагог може організувати таку роботу в групах, а потім залучити до спільного обговорення.

Краще засвоїти матеріал допоможуть творчі завдання. Доцільно запропонувати учням написати есе на будь-яку із запропонованих тем: «Мій погляд на образ Інфанти у вірші Миколи Вороного», «Роль поетичної мови у створенні атмосфери поезії», «Мотив покори та захоплення ліричного героя під час зустрічі з загадковою постаттю», «Емоційний контраст у вірші», «Зустріч як символ трансцендентного досвіду», «Контраст світла і темряви в символіці вірша».

Можна зініціювати учнів намалювати ілюстрації до вірша, втіливши своє бачення образів та подій, або інсценувати цю поезію, і таким чином, учні зможуть зіграти ролі персонажів та краще зрозуміти їхню психологію (почуття, переживання у моменті).

Інші завдання за вибором:

1. Складіть психологічний портрет ліричного героя.

2. Підберіть репродукції картин сучасних художників, які передають настроєву палітру переживань ліричного героя. Аргументуйте вибір.

3. Висловлюють міркування щодо проявів символізму в поезії.

4. Поясніть роль інверсії у ліричному роздумі Миколи Вороного.

Висновки та перспективи досліджень у цьому напрямі. Тож, навчити учня читати осмислено, розширювати діапазон читацької компетентності є пріоритетним завданням педагога, оскільки це комплексний процес, який вимагає систематичного підходу, різноманітних методичних прийомів, що сприяють розвитку критичного мислення, аналізу та синтезу інформації й постійного вдосконалення педагогічної майстерності.

Учитель-словесник під час інтерпретації літературного твору має формувати компетентного читача, який здатний і готовий застосовувати літературознавчі знання та вміння для роботи з художнім текстом, вміє виділяти головне, робити висновки, прогнозувати події.

Значну роль у цьому процесі відіграють інтерактивні методи навчання, такі як групові обговорення, дебати, дискусія, проєктна діяльність, ігрові технології, стратегії критичного читання (читання

в парах, читання із зупинками, застосування графічних організаторів читання – «Карта персонажів», «Семантична карта», «Таблиця “Знаю – Хочу дізнатися – Дізнався / Дізналася”»). Ці методи сприяють активізації читацької діяльності учнів, підвищують їхню мотивацію до читання та залучають їх до активного осмислення прочитаного.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вороний М. Інфанта. Вибрані поезії. Київ, 1959. С. 62–63.

2. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/

3. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023–2025 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-skhvalennia-stratehii-rozvytku-chytannia-na-period-do-2032-roku-chytannia-iaak-zhyttieva-s190-30323>

4. Яценко Т. Розвиток читацької компетентності учнів ліцею у контексті нової парадигми шкільної літературної освіти. Вісник *Луганського національного університету імені Т. Шевченка* : зб. наук. пр. Старобільськ, 2019. Вип. 3 (326). Педагогічні науки. С. 183–190. URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4737/YATZENKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>